

กระบวนการหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่ศูนย์เรียนรู้ เพื่อการพัฒนาชุมชนเมืองกรุงเทพมหานครอย่างยั่งยืน

เพ็ญประภา ภัทรานุกรม^๑ พัสรินธ์ พันธุ์แน่น^๒ ดวงทิพย์ จันทรอ่วม^๓ ดาวพระศุกร์ ทองกลิ่น^๔

บทคัดย่อ

กระบวนการหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่ศูนย์เรียนรู้เพื่อการพัฒนาชุมชนเมืองกรุงเทพมหานครอย่างยั่งยืน มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากระบวนการหนุนเสริมโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่กรุงเทพมหานครให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ และถอดชุดความรู้ระบบและกลไกในการหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นดังกล่าวสู่การพัฒนาศูนย์เรียนรู้และสร้างเครือข่ายความร่วมมือในชุมชนและสถาบันการศึกษา โดยใช้วิธีการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (CBR) ในการขับเคลื่อนงานวิจัยจำนวน 4 โครงการในพื้นที่ 4 เขต ได้แก่ เขตบางเขน หลักสี่ ดอนเมือง และสายไหม พบว่าการหนุนเสริมเป็นไปตามความต้องการของนักวิจัยโครงการย่อยโดยพิจารณาจากความรู้เดิมและเสริมความรู้ด้านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นทั้งด้านวิชาการและด้านการทำงานร่วมกับชุมชนในรูปแบบของการอบรมให้ความรู้ การติดตามในพื้นที่ดำเนินการ การประชุมระดมสมอง และการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล ส่วนการพัฒนาศูนย์เรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นซึ่งเกิดจากการรวบรวมข้อมูลและชุดความรู้ที่ได้จากการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสามารถนำมาพัฒนาศูนย์เรียนรู้ในการพัฒนาชุมชนเมืองได้ใน 2 รูปแบบ ได้แก่ ศูนย์เรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ชุมชน และศูนย์เรียนรู้ในพื้นที่มหาวิทยาลัย

คำสำคัญ: กระบวนการหนุนเสริม, งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น, ชุมชนเมือง

^๑รองศาสตราจารย์ประจำคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, E-mail: phenprap@tu.ac.th

^๒ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก E-mail: pasrinp2009@gmail.com

^๓ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำคณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกริก E-mail: duangthip556@hotmail.com

^๔อาจารย์ประจำคณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกริก E-mail: dawprasug@hotmail.com

รับบทความ: 6 ธันวาคม 2565 แก้ไขบทความ: 2 กุมภาพันธ์ 2566 ตอบรับบทความ: 2 กุมภาพันธ์ 2566

A Reinforcement Process of Community – Based Research (CBR) toward the Sustainable Development of the Urban CBR Learning Center in Bangkok

Phenprapha Pattaranukrom^a Pasrin Phannan^b Duangthip Chan-uam^c
Dawprasug Thongglin^d

Abstract

This article titled “A Reinforcement Process of the Community – Based Research (CBR) toward the sustainable Development of the Urban CBR Learning Center, Bangkok” is aimed at developing the reinforcement process for CBR projects in the areas of Bangkok to enable them to achieve their goals efficiently. Lessons learned about the knowledge set of the system and mechanism derived from the research are to be used for developing a learning center and building a network of collaboration in the community and educational institutions. CBR is applied to four research projects in 4 areas such as Bang Khen, Lak Si, Don Mueang and Sai Mai districts. It was found that the reinforcement met the demand of the sub - projects researcher teams. Considering the previous knowledge, it was enhanced the academic CBR knowledge and ways to build cooperation within the communities through knowledge training, following up the implementation in operation areas, brainstorming and data analysis and synthesis. For the development of the CBR Learning Center, there are two models of the Urban CBR Learning Center such as the CBR Learning Centers in communities and universities.

Keywords: Reinforcement Process, Community Based Research, Urban Community

^aAssociate Professor, Faculty of Social Administration, Thammasat University, E-mail: phenprap@tu.ac.th

^bAssistant Professor, Faculty of Liberal Arts, krirk University, E-mail: pasrinp2009@gmail.com

^cAssistant Professor, Faculty of Business Administration, krirk University, E-mail: duangthip556@hotmail.com

^dLecturer, Faculty of Business Administration, krirk University, E-mail: dawprasug@yahoo.com

Received: 6 December 2022 Revised: 2 February 2023 Accepted: 2 February 2023

บทนำ

การหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community Based Research : CBR) เป็นบทบาทที่สำคัญของมหาวิทยาลัยที่มุ่งให้ชุมชนตั้งคำถามและค้นหาคำตอบในการแก้ปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง โดยการสร้างและใช้ความรู้เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน มุ่งใช้ “กระบวนการวิจัย” เป็น “เครื่องมือ” ในการสร้างพลังชุมชน (Empowerment) เพื่อลดความเหลื่อมล้ำโดยการเพิ่มโอกาสในการเรียนรู้ รวมถึงการสร้างองค์ความรู้ใหม่ในการแก้ปัญหาของชุมชนเอง สามารถเข้าถึงและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงอย่างทันท่วงที เป็นชุมชนที่เข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ (Phenprapha Pattaranukrom, 2017) ทั้งนี้ผลการวิจัยที่สำคัญยิ่งคือชาวบ้านในชุมชนที่เกิดจากการเข้าร่วมกระบวนการวิจัย ซึ่งจะนำไปสู่การแก้ปัญหาของชุมชนเองโดยการใช้กระบวนการวิจัยดังกล่าว ทำให้ชุมชนสามารถรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วได้อย่างมั่นคง

ทั้งนี้จากการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นพบว่ากระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ตัวนักวิจัย ซึ่งประกอบด้วยนักวิจัยชาวบ้านและนักวิจัยอาจารย์ กล่าวคือ นักวิจัยชาวบ้านเกิดความรู้ความเข้าใจและสามารถถ่ายทอดสื่อสารความรู้จากกระบวนการวิจัยไปสู่ผู้เกี่ยวข้องได้เป็นอย่างดี คนในชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการวิจัยแก้ปัญหาชุมชน และมีการนำผลการวิจัยไปบริหารจัดการชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทของชุมชนมากขึ้น อย่างไรก็ตามก็ติดการทําริวิจัยเพื่อท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่นั้นชุมชนต่างก็มีปัญหาที่ต่างกันตามบริบทของชุมชนและประสบการณ์ของนักวิจัยทั้งนักวิจัยอาจารย์และนักวิจัยชาวบ้าน แต่ที่สำคัญปัญหาและอุปสรรคในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นนั้นยังมีคณาจารย์เพียงส่วนน้อยที่เข้าใจกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น และคณาจารย์ส่วนใหญ่ยังเชื่อว่าการทําริวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นงานที่ยุ่งยาก ต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับกลุ่มคนและองค์กรจำนวนมากเพื่อเป็นภาคีเครือข่ายในการสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน แต่งบประมาณในการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมีจำกัด รวมถึงการนำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเข้าสู่ระบบและโครงสร้างของมหาวิทยาลัยก็มีปัจจัยและเงื่อนไขหลายประการที่เป็นปัญหา แต่ด้วยโอกาสเชิงนโยบายในปัจจุบันที่เอื้อต่อการผลักดันงานในลักษณะนี้มีมากขึ้นในระบบอุดมศึกษาไทย เช่น การประกันคุณภาพการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับงานด้านชุมชนโดยกำหนดเป็นตัวชี้วัดหนึ่งที่สำคัญ ประกอบกับรูปธรรมงานลักษณะนี้ยังมีจำนวนน้อย ดังนั้นการสร้างรูปธรรมและการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องจึงเป็นหัวใจสำคัญในการผลักดันกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่สอดคล้องกับพันธกิจด้านการวิจัยของมหาวิทยาลัยอันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในเชิงระบบและโครงสร้างของมหาวิทยาลัย เพื่อให้ระบบและกลไกในการขับเคลื่อนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยมีเป้าหมายที่ชัดเจนและมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

ด้วยแนวคิดการหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นดังกล่าว ทำให้มหาวิทยาลัยซึ่งถือเป็นแหล่งส่งเสริมองค์ความรู้และความเชี่ยวชาญในการทำวิจัยอยู่แล้วได้มีโอกาสเข้าสู่การทำงานวิจัยในชุมชน มุ่งสร้างนักวิจัยชาวบ้านอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง และในภาวะที่ประเทศกำลังเร่งปรับเปลี่ยนวิสัยทัศน์ในการพัฒนาเพื่อสร้างสังคมนวัตกรรม โดยสร้างนักวิจัยชาวบ้านด้วยกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในฐานะเครื่องมือในการสร้างความรู้โดยชุมชนและเพื่อชุมชนจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนชุมชนจากผู้ได้รับความช่วยเหลือมาเป็นผู้ที่จัดการตนเองภายใต้ทุนทางสังคมที่ได้สั่งสมมาอย่างยาวนาน ทั้งองค์ความรู้ ภูมิปัญญา และทรัพยากรต่างๆ มากมายที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อแก้ปัญหาและสร้างนวัตกรรมของชุมชนเอง งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นนี้สามารถกำหนดเป้าหมายที่เกิดจากความต้องการของคนในชุมชน ซึ่งข้อค้นพบจากงานวิจัยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาหรือวางแผนการแก้ไขปัญหาชุมชนได้อย่างแท้จริง ปัจจุบันงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงมีบทบาทสำคัญที่หลายหน่วยงาน ทั้งภาครัฐ เอกชน รวมถึงชุมชนได้นำมาใช้ในการวิเคราะห์ศึกษาเพื่อสร้างองค์ความรู้ และวางแผนการพัฒนาในด้านต่าง ๆ โดยการสร้างความรู้ ที่เหมาะสมผ่านกระบวนการที่คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมทั้งกระบวนการวิจัย ตั้งแต่ขั้นตอนการพัฒนาโจทย์ คิด ตั้งคำถาม วางแผน และทำวิจัยเพื่อหาคำตอบอย่างเป็นระบบด้วยตนเอง

นอกจากนี้ การหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยที่มีการทำงานในลักษณะศูนย์ประสานงาน สังกัดสถาบันการศึกษา ยังมีเป้าหมายสำคัญในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับนักศึกษาและคณาจารย์ของมหาวิทยาลัย รวมทั้งภาคีเครือข่าย เพื่อใช้เป็นพื้นที่ปฏิบัติการทางสังคม (Social Lab) โดยการพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้ทั้งในพื้นที่ของมหาวิทยาลัยและในพื้นที่ชุมชน เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการวิจัยเพื่อท้องถิ่นแก่ผู้ที่สนใจและภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนอย่างเป็นรูปธรรม รวมถึงการพัฒนาเครือข่ายการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในชุมชนเมืองผ่านการเผยแพร่องค์ความรู้ในรูปแบบชุดความรู้ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นระหว่างสถาบันการศึกษา องค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน รวมถึงภาคีเครือข่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) เพื่อขยายพื้นที่และแนวคิดในการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นในชุมชนเมืองให้เป็นที่ยอมรับทั้งของนักศึกษา คณาจารย์ และนักวิชาการในสถาบันการศึกษาต่างๆ รวมถึงภาคีเครือข่ายและผู้ที่เกี่ยวข้องต่อไป

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

- (1) เพื่อติดตามและสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่รับผิดชอบให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ
- (2) เพื่อพัฒนาระบบและกลไกหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ชุมชนเมืองกรุงเทพมหานครให้เกิดผลเป็นรูปธรรมและทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ

(3) เพื่อพัฒนาศูนย์เรียนรู้และเครือข่ายความร่วมมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ชุมชนเมือง กรุงเทพมหานคร

วิธีการวิจัย

กระบวนการหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่ศูนย์เรียนรู้เพื่อการพัฒนาชุมชนเมือง กรุงเทพมหานครอย่างยั่งยืน มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาระบบและกลไกหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ชุมชนเมือง กรุงเทพมหานครให้เกิดผลเป็นรูปธรรมและทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และนำไปสู่การพัฒนาศูนย์เรียนรู้และเครือข่ายความร่วมมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่มหาวิทยาลัยและชุมชนเมือง กรุงเทพมหานคร โดยใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community Based Research: CBR) เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนและหนุนเสริมโครงการย่อยในพื้นที่ตั้งแต่ระยะต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ประกอบกับการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้จากการหนุนเสริมและข้อค้นพบของโครงการวิจัยที่ได้มีการดำเนินการตลอดระยะเวลากว่า 10 ปี มาสู่การพัฒนาจัดตั้งเป็นศูนย์เรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ชุมชนเมืองและมหาวิทยาลัย ซึ่งจะเป็นการเผยแพร่องค์ความรู้สู่การนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนเมืองได้อย่างยั่งยืน โดยมีรายละเอียดและขอบเขตการดำเนินงานเพื่อการวิจัย ดังนี้

1) ขอบเขตด้านพื้นที่

กระบวนการหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่ศูนย์เรียนรู้เพื่อการพัฒนาชุมชนเมืองอย่างยั่งยืน มีการติดตามหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจำนวน 4 โครงการในพื้นที่เขตบางเขน ดอนเมือง หลักสี่ และสายไหม เนื่องจากพื้นที่ในเขตดังกล่าว เป็นพื้นที่ชุมชนเมืองที่มีประชาชนที่มีฐานะยากจนอยู่ในกลุ่มร้อยละ 40 ล่างของสังคม ซึ่งเป็นเป้าหมายในการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นของสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และชุมชนในพื้นที่ทั้ง 4 เขตดังกล่าวยังเป็นพื้นที่เป้าหมายในแผนยุทธศาสตร์การพัฒนามหาวิทยาลัยที่มุ่งพัฒนาชุมชนโดยรอบไปพร้อมกับการพัฒนามหาวิทยาลัยอีกด้วย

2) กิจกรรมที่ดำเนินการ

กระบวนการหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่ศูนย์เรียนรู้เพื่อการพัฒนาชุมชนเมืองอย่างยั่งยืน มีการดำเนินงานหนุนเสริมตั้งแต่ระยะต้นน้ำโดยการมีส่วนร่วมผ่านกิจกรรม การค้นหาประเด็นและการพัฒนาโจทย์วิจัยในชุมชนร่วมกันระหว่างนักวิจัยอาจารย์และนักวิจัยชาวบ้านทั้งรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ รวมถึงภาคีเครือข่ายทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่อยู่ในพื้นที่ดำเนินการวิจัย ผ่านการประชุมระดมสมอง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ฯ จนตกผลึกปัญหาของชุมชนเพื่อให้เป็นโจทย์วิจัยที่แท้จริงของชุมชนที่ต้องการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหา ซึ่งเน้นการดำเนินการแก้ปัญหาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน และเพื่อชุมชนอย่างแท้จริง โดยมีรายละเอียดในการดำเนินกิจกรรมในระยะต้นน้ำ ดังนี้

ตารางที่ 1 : รายละเอียดกิจกรรมในระยะต้นน้ำ

กิจกรรม	ผู้เข้าร่วมกิจกรรม	ผลที่ได้รับ
ลงพื้นที่เพื่อค้นหาประเด็นหรือโจทย์วิจัยเพื่อท้องถิ่น (ประชุมรับฟัง แลกเปลี่ยนร่วมกันเพื่อหาประเด็นปัญหาของชุมชนโดยการนำเสนอจากความต้องการของชุมชน และสะท้อนความช่วยเหลือเหลือจากภาครัฐและเอกชน)	นักวิจัยระบบและกลไกฯ นักวิจัยอาจารย์ที่สนใจทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น เจ้าหน้าที่จากสำนักงานเขตบางเขน ดอนเมือง หลักสี่ และสายไหม ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม รวมทั้งสิ้น 53 คน	ได้ประเด็นปัญหาที่นำไปสู่การพัฒนาโจทย์วิจัยตามความต้องการของชุมชน จำนวน 5 ประเด็น ได้แก่ การพัฒนาภาวะผู้นำ การพัฒนาคุณภาพชีวิต การสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน การจัดการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาการจัดทำบัญชีเพื่อรองรับการจัดตั้งสหกรณ์เคหสถานเพื่อรองรับโครงการบ้านมั่นคง
ประชุมนักวิจัยอาจารย์เพื่อพัฒนาโจทย์วิจัยอย่างต่อเนื่อง (ประชุมเพื่อสกัดความต้องการที่สำคัญที่สุดเพื่อเลือกประเด็นและเริ่มจัดทีมนักวิจัยอาจารย์และนักวิจัยชาวบ้าน)	นักวิจัยระบบและกลไกฯ นักวิจัยอาจารย์ที่สนใจทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น เจ้าหน้าที่จากสำนักงานเขตบางเขน เขตสายไหม เขตหลักสี่ และเขตดอนเมือง ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม รวมทั้งสิ้น 47 คน	ได้ประเด็นปัญหาในการพัฒนาโจทย์จากความต้องการของชุมชนที่สำคัญและต้องการแก้ไขมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับความเชี่ยวชาญของนักวิจัยอาจารย์ และได้แนวทางในการเขียนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น
ประชุมนักวิจัยอาจารย์และนักวิจัยชาวบ้านเพื่อพัฒนาโจทย์งานวิจัย (ประชุมเพื่อเสริมเทคนิคการเขียนข้อเสนอโครงการวิจัยหลังจากได้ประเด็นปัญหาและมีการจัดทีมวิจัยร่วมกันระหว่างอาจารย์และชาวบ้าน)	นักวิจัยระบบและกลไกฯ นักวิจัยอาจารย์ นักวิจัยชาวบ้าน และวิทยากรประชุมร่วมกัน รวมทั้งสิ้น 28 คน	นักวิจัยชาวบ้านที่อยู่ระหว่างการพัฒนาโจทย์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้รับแรงบันดาลใจในการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้เรียนรู้เทคนิควิธีการเขียนข้อเสนอโครงการขั้นตอนและกระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และร่วมเขียนข้อเสนอโครงการวิจัยร่วมกัน

กิจกรรม	ผู้เข้าร่วมกิจกรรม	ผลที่ได้รับ
ลงพื้นที่เพื่อพัฒนาโจทย์งานวิจัย เพื่อท้องถิ่นของโครงการย่อย (หลังจากได้ทีมวิจัยซึ่งประกอบด้วยอาจารย์และชาวบ้าน จึงลงพื้นที่เพื่อทบทวนและยืนยันประเด็นปัญหาและทีมที่ร่วมโครงการเพื่อความชัดเจนร่วมกัน)	นักวิจัยอาจารย์ นักวิจัยชาวบ้าน และนักวิจัยระบบและกลไกฯ ประชุมร่วมกัน รวมทั้งสิ้น 14 คน	ได้เรียนรู้พื้นที่ชุมชน และร่วมพัฒนาโจทย์ กำหนดประเด็นปัญหา แนวทางแก้ไขปัญหาโดยรับฟังเพิ่มเติมจากพื้นที่ จนได้ข้อสรุปและสามารถกำหนดขอบเขตในการดำเนินโครงการวิจัยร่วมกัน
อบรมเชิงปฏิบัติการ “การเขียน Concept Paper งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” (เพื่อช่วยให้การเขียนกิจกรรมต่างๆ สามารถตอบวัตถุประสงค์ในข้อเสนอโครงการและเป็นการทบทวนตนเองอีกครั้ง)	นักวิจัยระบบและกลไก นักวิจัยอาจารย์ นักวิจัยชาวบ้าน ภาควิชาเครือข่าย และวิทยากร อบรมร่วมกัน จำนวน 31 คน	ทีมนักวิจัยฯ สามารถกำหนดกิจกรรมให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย สามารถแก้ไขปัญหามุมมองได้อย่างแท้จริง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการลดความเหลื่อมล้ำที่จะเกิดขึ้นจากโครงการวิจัยในมิติต่างๆ ที่ชัดเจนมากขึ้น

ทั้งนี้ เมื่อมีการจัดตั้งทีมนักวิจัยและกำหนดประเด็นปัญหาซึ่งเป็นโจทย์วิจัยที่มาจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง และมีการหนุนเสริมความรู้เพื่อให้สามารถดำเนินโครงการวิจัยได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยการจัดอบรมซึ่งถือเป็นการหนุนเสริมในระยะกลางน้ำ ที่จะช่วยให้โครงการวิจัยย่อยสามารถจัดกิจกรรม และดำเนินการได้อย่างถูกต้อง เหมาะสมและสามารถตอบวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ 2 : รายละเอียดกิจกรรมในระยะกลางน้ำ

กิจกรรม	ผู้เข้าร่วมกิจกรรม	ผลที่ได้รับ
อบรมเชิงปฏิบัติการ “การใช้แนวคิด Logical framework Outcome Mapping เป็นเครื่องมือในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น”	นักวิจัยที่มีประสบการณ์จากเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสงคราม ทีมนักวิจัยพี่เลี้ยงจากกลไกภาคกลาง เครือข่ายวิจัยด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	นักวิจัยโครงการย่อย และผู้เข้าอบรมได้เรียนรู้เกี่ยวกับเครื่องมือในการเก็บข้อมูล และวิเคราะห์ผลลัพธ์จากการเก็บข้อมูลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย รวมถึงได้แลกเปลี่ยน

กิจกรรม	ผู้เข้าร่วมกิจกรรม	ผลที่ได้รับ
	มหาวิทยาลัยรามคำแหง นักวิจัยจากมหาวิทยาลัยราช ภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรม ราชูปถัมภ์ นักวิจัยจาก มหาวิทยาลัยเกริก และผู้สนใจ โดยมีผู้เข้าร่วมอบรมกว่า 60 คน	ประสบการณ์ร่วมกันระหว่าง ผู้เข้าร่วมประชุม
เสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับกระบวนการวิจัย ให้กับนักวิจัยโครงการย่อยที่ ขอรับทุนสนับสนุนจาก สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)	นักวิจัยโครงการย่อย 4 โครงการ จำนวน 20 คน	นักวิจัยโครงการย่อยเข้าใจ หลักเกณฑ์ เงื่อนไข ขั้นตอนและ กระบวนการดำเนินงาน ตลอดจน การรายงานความก้าวหน้าและ การส่งรายงานการวิจัยในระยะ ต่างๆ รวมถึงรูปแบบในการจัดทำ รายงานทางการเงินให้มีความ ถูกต้อง
เสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับกระบวนการวิจัย ระหว่างรุ่นพี่ รุ่นน้อง ให้กับ คณาจารย์ที่สนใจงานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่น	นักวิจัยอาจารย์โครงการย่อยชุด ใหม่ทั้ง 4 โครงการ และนักวิจัย อาจารย์ที่มีประสบการณ์จาก โครงการเก่า จำนวน 23 คน	นักวิจัยได้แลกเปลี่ยน ประสบการณ์และเรียนรู้ขั้นตอน เทคนิค วิธีการในการทำวิจัย ร่วมกัน
ร่วมเวทีชี้แจงและเปิดตัว โครงการวิจัยย่อยในพื้นที่	นักวิจัยระบบและกลไกฯ นักวิจัยอาจารย์ นักวิจัย ชาวบ้าน ภาควิชาเครือข่าย	นักวิจัยโครงการย่อยได้ชี้แจง โครงการกับชุมชน รวมทั้งการหนุน เสริมของนักวิจัยระบบและกลไกฯ เพื่อสร้างความชัดเจนเกี่ยวกับ โครงการวิจัย
นำเสนอรายงานความก้าว หน้าร้อยละ 50 ของโครงการ วิจัยย่อย	นักวิจัยระบบและกลไกฯ นักวิจัยอาจารย์ นักวิจัย ชาวบ้าน เครือข่ายและผู้สนใจ	นักวิจัยโครงการย่อยได้ข้อเสนอ แนะเพื่อการพัฒนากิจกรรม และ การดำเนินโครงการในระยะร้อยละ

กิจกรรม	ผู้เข้าร่วมกิจกรรม	ผลที่ได้รับ
	ผู้ทรงคุณวุฒิ รวมทั้งสิ้นจำนวน 21 คน	ละ 50 หลังเพื่อให้สามารถตอบ วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยได้ อย่างครบถ้วนสมบูรณ์

ระยะปลายน้ำเป็นการจัดกิจกรรมหนุนเสริมต่อเนื่องหลังจากที่นักวิจัยโครงการย่อยดำเนินกิจกรรมตามแผนการดำเนินงานในแต่ละช่วงของโครงการ จนได้ข้อค้นพบที่สามารถตอบวัตถุประสงค์ได้แล้ว นักวิจัยระบบและกลไกฯ จึงได้จัดโครงการและกิจกรรมหนุนเสริมเพื่อให้นักวิจัยโครงการย่อยมีทักษะและความรู้ในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลเพื่อการเขียนรายงานที่มีความครบถ้วน ถูกต้องอย่างมีประสิทธิภาพโดยมีรายละเอียดการจัดกิจกรรม ดังนี้

ตารางที่ 3 : รายละเอียดกิจกรรมในระยะปลายน้ำ

กิจกรรม	ผู้เข้าร่วมกิจกรรม	ผลที่ได้รับ
การอบรมเชิงปฏิบัติการการเขียนรายงานการวิจัยเพื่อท้องถิ่น	นักวิจัยระบบและกลไกฯ นักวิจัยอาจารย์ทั้ง 4 โครงการ ทีมนักวิจัยพี่เลี้ยงภาคกลาง และวิทยากร รวมจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการ 25 คน	นักวิจัยโครงการย่อยได้เรียนรู้วิธีการเขียนรายงาน การวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ซึ่งเกิดขึ้นจากกิจกรรมของโครงการ และสามารถเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
การนำเสนอรายงานความก้าวหน้าของโครงการวิจัยย่อย	นักวิจัยอาจารย์ นักวิจัยชาวบ้าน นักวิจัยระบบและกลไกฯ ผู้ทรงคุณวุฒิ ภาควิชาเครือข่าย รวมจำนวน 35 คน (ผ่านระบบออนไลน์ และออฟไลน์)	นักวิจัยโครงการย่อยได้รับฟังข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการปรับแก้การเขียนรายงานเพื่อสะท้อนข้อค้นพบที่ชัดเจน สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย ตลอดจนเกิดประโยชน์ต่อชุมชนและผู้มีส่วนได้เสียในการนำไป

กิจกรรม	ผู้เข้าร่วมกิจกรรม	ผลที่ได้รับ
		ขยายผลหรือใช้แก้ไขปัญหาคู่ขนได้อย่างแท้จริง
การวิเคราะห์ข้อมูลจากการถอดบทเรียนชุดความรู้ระบบและกลไกในการหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น มหาวิทยาลัยเกริก	นักวิจัยระบบและกลไกฯ นักวิจัยโครงการย่อยทั้ง 4 โครงการ รวมจำนวน 12 คน (ผ่านระบบออนไลน์)	ได้บทเรียนการหนุนเสริมและการทำกิจกรรมร่วมกับโครงการย่อย ปัญหา อุปสรรค และความต้องการในการหนุนเสริมเพื่อใช้เป็นแนวทางในการหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นต่อไป

ตารางที่ 4 : กิจกรรมการพัฒนาศูนย์เรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

กิจกรรม	ผู้เข้าร่วมกิจกรรม	ผลที่ได้รับ
การศึกษาดูงานศูนย์เรียนรู้การเกษตรชุมชนบ้านสวนชุมแสง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม	นักวิจัยระบบและกลไกฯ นักวิจัยชาวบ้านในพื้นที่ศึกษาดูงาน	ศูนย์เรียนรู้การเกษตรชุมชนบ้านสวนชุมแสง มีความโดดเด่นในการสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนและสถาบันการศึกษาในพื้นที่ก่อให้เกิดกิจกรรมและเป็นพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านและสถาบันการศึกษาต่าง ๆ จากการศึกษาดูงานทำให้ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้การดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้การเกษตรชุมชนบ้านสวนชุมแสง ตลอดจนการบริหารจัดการที่มีเครือข่ายเชื่อมโยงสัมพันธ์กันและทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ
การศึกษาดูงานกลไกและหน่วยบริหารจัดการวิจัยเพื่อท้องถิ่น มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	นักวิจัยระบบและกลไกฯ อธิการบดี ผู้บริหาร และคณาจารย์ที่มีประสบการณ์ใน	เนื่องจากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม มีรูปแบบการจัดทำศูนย์เรียนรู้งานวิจัยเพื่อ

กิจกรรม	ผู้เข้าร่วมกิจกรรม	ผลที่ได้รับ
ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม	การทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	ท้องถิ่นที่สอดคล้องกับหลักสูตร กับความเชี่ยวชาญของคณาจารย์ ในสาขาวิชา และจากการศึกษาดูงานทำให้เรียนรู้รูปแบบการบริหารจัดการการทำงานวิจัย เพื่อท้องถิ่นของอาจารย์ การใช้ประโยชน์จากผลการวิจัยโดยการตั้งศูนย์เรียนรู้ในพื้นที่วิจัย ตลอดจนการนำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นบูรณาการกับการเรียน การสอนและการพัฒนาหลักสูตร
การศึกษาดูงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอนุรักษ์พันธุกรรมข้าวพื้นเมือง ตำบลกำเม็ด อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร	นักวิจัยระบบและกลไกฯ นักวิจัยชาวบ้านในพื้นที่ศึกษาดูงาน	กลุ่มวิสาหกิจชุมชนอนุรักษ์พันธุกรรมข้าวพื้นเมือง มีความโดดเด่นในการบริหารจัดการ ศูนย์เรียนรู้โดยชุมชนจนเกิดการรวมกลุ่มชาวบ้านที่เข้มแข็ง สามารถสร้างเครือข่ายทั้งภาครัฐ และเอกชนในการจัดทำศูนย์เรียนรู้ จากการศึกษาดูงานทำให้ได้เรียนรู้รูปแบบการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้โดยชุมชน ซึ่งถือเป็นต้นแบบในการทำศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์ ชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม ที่มีการทำเป็นฐานการเรียนรู้และบริหารจัดการโดยชุมชนเอง

กิจกรรม	ผู้เข้าร่วมกิจกรรม	ผลที่ได้รับ
ประชุมร่วมกับชุมชนเพื่อพัฒนา ศูนย์เรียนรู้	นักวิจัยระบบและกลไก นักวิจัยชาวบ้านในพื้นที่พัฒนา ศูนย์เรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น	ได้ความรู้ รูปแบบ กิจกรรม ฐาน การเรียนรู้ที่ชุมชนต้องการพัฒนา ให้เป็นศูนย์เรียนรู้งานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่นในแต่ละด้าน รวมถึง กรรมการบริหารศูนย์เรียนรู้ และ ผู้รับผิดชอบประจำฐานเรียนรู้

ผลการวิจัย

การดำเนินโครงการวิจัยเพื่อพัฒนากระบวนการหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่ศูนย์เรียนรู้เพื่อการพัฒนาชุมชนเมือง กรุงเทพมหานครอย่างยั่งยืน ได้ดำเนินการอย่างครบถ้วนสามารถตอบวัตถุประสงค์ได้ทุกข้อ ทั้งนี้กระบวนการหนุนเสริมเริ่มขึ้นก่อนที่จะมีการประกาศรับข้อเสนอโครงการวิจัยของแต่ละปี มีการประชุมทำความเข้าใจงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้กับคณาจารย์มหาวิทยาลัย การสำรวจพื้นที่เป้าหมาย และปรึกษาหารือแกนนำชุมชนเพื่อให้สามารถกำหนดชุมชนและพื้นที่เป้าหมายสำหรับการเตรียมประเด็นปัญหาวิจัยในพื้นที่เขตบางเขน หลักสี่ ดอนเมือง และสายไหม ให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ ทั้งการลงพื้นที่ร่วมกันในการสำรวจปัญหาและความต้องการของชุมชนเพื่อพัฒนาโจทย์วิจัย โดยทีมนักวิจัยอาจารย์และชาวบ้านร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประเด็นปัญหาของแต่ละชุมชน จนสามารถตกผลึกประเด็นปัญหาที่ชุมชนต้องการหาทางออกร่วมกัน โดยเกิดโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น จำนวน 4 โครงการ ได้แก่ (1) การพัฒนาศักยภาพชุมชนในการจัดทำบัญชีตามรูปแบบสหกรณ์เคหสถานเพื่อรองรับโครงการบ้านมั่นคง (2) การถอดบทเรียนแนวปฏิบัติที่ดีในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนเมืองโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนสะพานปูน เขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร (3) การใช้ภูมิปัญญาชุมชนในการบริหารจัดการและพัฒนาระบบสารสนเทศ ชุมชนเมืองของชุมชนบูรพา 18 และชุมชนเครือข่าย เขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร และ (4) กระบวนการพัฒนาศักยภาพ การผลิตและการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากสวนเกษตรชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพุนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร ซึ่งหลังจากได้โจทย์และทีมนักวิจัยแล้ว จึงได้มีการหนุนเสริมความรู้ในการเขียนข้อเสนอโครงการวิจัย (Concept Paper) ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สร้างแรงจูงใจในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการเขียนข้อเสนอโครงการวิจัยตามรูปแบบของสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ทำให้นักวิจัยสามารถเขียนข้อเสนอโครงการที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง และในระหว่างการดำเนินโครงการวิจัย ยังมีการหนุนเสริมความรู้ ความเข้าใจ และทักษะการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น ร่วมเปิดเวที

ชี้แจงโครงการ ทำความเข้าใจกับชุมชนและภาคีเครือข่ายในชุมชน ทั้งภาครัฐและเอกชน รวมถึงการร่วมประชุมกับนักวิจัยชาวบ้านเพื่อร่วมกันทบทวนแผนการดำเนินงานโครงการวิจัยที่ได้เสนอต่อแหล่งทุน รวมถึงการจัดอบรมให้ความรู้แก่นักวิจัยอาจารย์และนักวิจัยชาวบ้านในประเด็นตัวชี้วัดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการเก็บข้อมูลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น การวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล และการเขียนรายงานการวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้มีคุณภาพ

นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาระบบและกลไกหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยการเสริมสร้างความรู้เชิงวิชาการทั้งกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เครื่องมือ ตัวชี้วัด และงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยการอบรม ศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอื่นที่มีประสบการณ์มาก่อน เป็นการสังสมประสบการณ์และเพิ่มศักยภาพให้นักวิจัยระบบและกลไกฯ สำหรับการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยโครงการย่อย นักวิจัยระบบและกลไกฯ ได้ให้ความสำคัญในการสร้างการเรียนรู้ทั้งระยะต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ร่วมกับวิทยากรจากสถาบันคลังสมองของชาติ ส่งผลให้นักวิจัยชุมชนซึ่งประกอบด้วยนักวิจัยอาจารย์และนักวิจัยชาวบ้านสามารถนำความรู้ที่ได้จากการเข้าร่วมอบรมเขียนข้อเสนอโครงการ รวมถึงเขียนรายงานความก้าวหน้าที่จะสะท้อนถึงผลลัพธ์ของงานวิจัยได้อย่างเหมาะสม

สำหรับการพัฒนาศูนย์เรียนรู้และเครือข่ายความร่วมมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในชุมชนพื้นที่ที่รับผิดชอบ นับเป็นอีกวัตถุประสงค์หนึ่งที่สำคัญสำหรับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทั้งในชุมชนและสถาบันการศึกษา ซึ่งเกิดจากกระบวนการหนุนเสริมจากนักวิจัยระบบและกลไกฯ ที่จัดกิจกรรมส่งเสริมนักวิจัยโครงการย่อยในประเด็นต่างๆ ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ส่งผลให้โครงการย่อยได้ข้อค้นพบที่ตอบโจทย์ตามวัตถุประสงค์ ผลการดำเนินโครงการได้สะท้อนถึงการพัฒนาศักยภาพของนักวิจัยอาจารย์ และนักวิจัยชาวบ้านที่เข้าร่วมโครงการ มีการสังสมองค์ความรู้ในรูปแบบต่างๆ ทั้งในรูปแบบองค์ความรู้ในตัวบุคคล (Tacit Knowledge) และความรู้ในรูปแบบที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่สามารถรวบรวมและถ่ายทอดได้โดยผ่านวิธีการต่างๆ เช่น คู่มือในการจัดทำบัญชีสหกรณ์ เกษตรสถาน ระบบสารสนเทศชุมชน คู่มือการแปรรูปผลผลิตจากสวนเกษตร และคู่มือการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นต้น สามารถนำไปขยายผลและใช้ประโยชน์ในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ โดยได้พิจารณาการพัฒนาศูนย์เรียนรู้และเครือข่ายความร่วมมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็น 3 รูปแบบ ใน 3 พื้นที่ ได้แก่

1) ศูนย์เรียนรู้การบริหารจัดการชุมชนเมือง เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร นักวิจัยระบบและกลไกฯ ได้ลงพื้นที่เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ในชุมชน เริ่มต้นจากการลงพื้นที่ชุมชนบางบัว เขตบางเขน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหาแนวทางการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ร่วมกับทั้ง 15 ชุมชนในสายคลองบางบัว มีที่ทำการศูนย์อยู่ที่อาคารอเนกประสงค์เครือข่ายสิ่งแวดล้อมสายคลองบางบัวเป็นพื้นที่

ในการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ของชุมชนเครือข่ายสายคลองบางบัว จัดหาสื่อการเรียนรู้รูปแบบต่างๆ เช่น โปสเตอร์ แผ่นพับ และคลิปวิดีโอ เป็นต้น นอกจากนี้ได้มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของศูนย์เรียนรู้ในชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้โดยการรวบรวมองค์ความรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชนและผู้สนใจ โดยเฉพาะองค์ความรู้ที่ได้จากการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นในประเด็นต่างๆ ของชุมชน เพื่อการบริหารจัดการชุมชนเมือง รวมถึงเป็นต้นแบบในการขับเคลื่อนพลังชุมชน และเป็นพื้นที่สร้างการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้การบริหารจัดการชุมชนซึ่งเป็นผลมาจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น นอกจากนี้คณะกรรมการที่ได้จากการสรรหาต้องทำหน้าที่ในการรวบรวมองค์ความรู้ที่ได้จากผลการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของชุมชน การออกแบบศูนย์เรียนรู้ การศึกษาดูงานเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และกำหนดการประชุมของคณะกรรมการ

2) ศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์ชุมชนพุนทรพัย เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร มีฐานเรียนรู้จำนวน 4 ฐาน ได้แก่ ฐานเรียนรู้โรงเพาะเห็ด ฐานเรียนรู้แปลงผัก ฐานเรียนรู้ดินมูลหอน และฐานเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากสวนเกษตร โดยได้มีการสรรหาคณะทำงานแต่ละฐานเรียนรู้จากนักวิจัยชาวบ้าน และสมาชิกสวนเกษตรที่มีความชำนาญหรือความถนัดในแต่ละฐาน ทำหน้าที่เป็นผู้รับผิดชอบหลักในฐานเรียนรู้ ซึ่งสมาชิกแต่ละฐานเรียนรู้สามารถหาทีมงานที่เป็นสมาชิกสวนเกษตรหรือสมาชิกในชุมชนพุนทรพัยร่วมเป็นทีมงานในแต่ละฐานเรียนรู้ซึ่งประกอบด้วยคน 3 วัยในชุมชน ได้แก่ วัยผู้สูงอายุ วัยกลางคน วัยเด็กและเยาวชน โดยมีคณะกรรมการศูนย์เรียนรู้ทำหน้าที่กำกับดูแล

3) ศูนย์เรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่มหาวิทยาลัย เป็นศูนย์เรียนรู้ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นพื้นที่สำหรับการเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น สำหรับคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยต่างๆ และภาคเครือข่ายที่สนใจและต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น รวมถึงยังเป็นแหล่งสืบค้นและเรียนรู้ของชุมชนด้านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทั้งนี้มีสื่อการเรียนรู้ในรูปแบบของสื่อออนไลน์ผ่านไลน์ (Line) เฟซบุ๊ก (Facebook) เว็บไซต์ของศูนย์เรียนรู้ รวมถึงการจัดทำคู่มือการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ได้จากการสรุปบทเรียนและการถอดความรู้ การทำแผ่นพับที่สามารถสื่อถึงวัตถุประสงค์ กระบวนการและขั้นตอนการทำวิจัย รวมถึงการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนที่เข้าใจง่าย นอกจากนี้ยังมีการจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์สรุปผลการวิจัยที่ผ่านมาในศูนย์เรียนรู้เพื่อเผยแพร่ความรู้ ทักษะและประสบการณ์ด้านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ของมหาวิทยาลัยเกริกจำนวนไม่น้อยกว่า 20 โครงการในระยะเวลากว่า 9 ปี และมีการจัดตั้งฐานเรียนรู้แบ่งเป็น 5 ฐานประกอบด้วย (1) ฐานเรียนรู้ด้านพัฒนาการและกระบวนการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น (2) ฐานเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชน (3) ฐานเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับการลดความเหลื่อมล้ำ (4) ฐานเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับการขอตำแหน่งทางวิชาการ และ (5) การนำผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปใช้ประโยชน์ ทั้งนี้โครงสร้างของคณะกรรมการบริหารศูนย์เรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น มหาวิทยาลัยเกริก มี 2 ชุด ได้แก่ คณะกรรมการบริหารศูนย์เรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีหน้าที่

ในการวางแผนและกำหนดแนวทาง กำกับ ติดตามการดำเนินงานเพื่อพัฒนาศูนย์เรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น มหาวิทยาลัยเกริก และคณะกรรมการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น มหาวิทยาลัยเกริก ทำหน้าที่ออกแบบศูนย์เรียนรู้ รวบรวมข้อมูลตามประเด็นการเรียนรู้ และดำเนินงานสร้างชุดความรู้ สื่อการเรียนรู้ อุปกรณ์การถ่ายทอดความรู้ และกระบวนการให้ความรู้

ในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของนักวิจัยระบบและกลไกฯ ยังได้มีการสร้างภาคีเครือข่ายในพื้นที่ร่วมกัน เช่น ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการของสำนักงานเขตทั้งสี่เขตที่เกี่ยวข้องของกรุงเทพมหานคร การเคหะแห่งชาติ และสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นต้น โดยเชิญเข้าร่วมเป็นที่ปรึกษา วิทยากร หรือนักวิจัยร่วม ทั้งนี้พบว่าภาคีเครือข่ายดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นที่ปรึกษา วิทยากร หรือนักวิจัยร่วมได้เข้าร่วมกระบวนการวิจัยของโครงการย่อยตลอดโครงการ ซึ่งนอกจากเป็นการทำงานตามบทบาทหน้าที่ขององค์กรภาคีเครือข่ายแล้ว เจ้าหน้าที่จากองค์กรภาคีเครือข่ายดังกล่าวยังได้เรียนรู้กระบวนการดำเนินงานโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ตลอดจนเป็นวิทยากรในการให้ความรู้แก่ผู้นำชุมชน และชาวบ้าน ทั้งนี้ทุกกระบวนการในการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่องค์กรภาคีเข้าร่วมจึงมีความหมายสำหรับการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นอย่างมาก ตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งสิ้นสุดโครงการ และประการสำคัญขององค์กรภาคีเครือข่ายเหล่านี้ยังได้เข้าร่วมนำเสนอข้อค้นพบจากการวิจัย โดยให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมในมุมมองของหน่วยงานภาคีเครือข่ายที่เข้าร่วมกระบวนการตั้งแต่ต้นจนสิ้นสุดโครงการ ยิ่งไปกว่านั้นองค์กรภาคีเครือข่ายยังได้แสดงความคิดเห็นโดยระบุถึงความสำคัญของกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทำให้เห็นว่าองค์กรภาคีเครือข่ายเหล่านี้เห็นคุณค่าของการนำกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปแก้ไขปัญหาชุมชน และเห็นการเปลี่ยนแปลงของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ทำให้มีความเชื่อมั่นในกระบวนการวิจัย ซึ่งจะส่งผลให้องค์กรภาคีเครือข่าย สามารถนำองค์ความรู้ที่ได้รับการพัฒนาจากการมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ตลอดจนข้อค้นพบจากงานวิจัยไปสร้างผลงานหรือขยายผลไปยังพื้นที่อื่นๆ ได้ต่อไป ส่งผลให้องค์ความรู้จากการวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้รับการเผยแพร่และนำไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่อื่นๆ อย่างเป็นรูปธรรม ก่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนในวงกว้างอย่างยั่งยืนต่อไป

อภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัยได้ใช้แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเชิงระบบ การหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และการพัฒนาศูนย์เรียนรู้แบบมีส่วนร่วมโดยการสร้างความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยการหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่ให้ความสำคัญกับแนวคิดเชิงระบบ (Vikorn Rakpuangchon, 2007) ซึ่งทุกระบบที่ทำหน้าที่หนุนเสริมต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เป็นความสัมพันธ์เชิงเหตุผล (Rational Relation) ในการอธิบายถึงความสัมพันธ์ของการทำงานระหว่าง

ติดตามและหนุนเสริมโครงการวิจัยโครงการย่อย เพื่อให้เกิดการช่วยเหลือระหว่างการดำเนินโครงการ อย่างเป็นระบบตั้งแต่การติดตามและหนุนเสริมในระยะต้นน้ำ ระยะกลางน้ำ และระยะปลายน้ำ นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับการขับเคลื่อนการทำงานของโครงการวิจัยโครงการย่อยภายใต้ความสัมพันธ์เชิงหน้าที่ (Functional Relation) ที่ทุกโครงการต้องให้ความสำคัญในการดำเนินงานตามแผนการดำเนินงานของโครงการวิจัยที่ได้กำหนดไว้ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยแต่ละโครงการ ภายใต้การทำงานที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ส่งผลให้โครงการวิจัยย่อย สามารถบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือทั้ง 4 โครงการสามารถดำเนินโครงการบรรลุวัตถุประสงค์อย่างครบถ้วน ภายใต้กรอบระยะเวลาและงบประมาณที่กำหนด และส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนโดยการนำผลการวิจัยมาใช้ในการแก้ไขปัญหาและสร้างนวัตกรรมให้กับชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม และยังส่งผลให้การดำเนินโครงการวิจัยทุกโครงการสามารถลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของชุมชนในมิติต่างๆ โดยเฉพาะมิติด้านเศรษฐกิจและมิติเชิงพื้นที่ได้อย่างเป็นรูปธรรม

อย่างไรก็ดีจากกระบวนการหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community Based Research : CBR) มาอย่างต่อเนื่อง โดยมีการทำวิจัยร่วมกับชุมชนอย่างเข้มข้นผ่านกระบวนการค้นหาโจทย์ที่แท้จริง จากความต้องการของชุมชน ซึ่งเป็นการเรียนรู้และค้นหาวิธีการแก้ไขปัญหาของชุมชนโดยชุมชน และเพื่อชุมชน ในพื้นที่ชุมชนเมือง เขตบางเขน เขตดอนเมือง เขตหลักสี่และเขตสายไหม กรุงเทพมหานคร จนสามารถรวบรวมองค์ความรู้และประสบการณ์ที่หลากหลาย และสามารถต่อยอดองค์ความรู้ดังกล่าวสู่การจัดตั้งเป็นศูนย์เรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ชุมชนและมหาวิทยาลัย ส่งผลให้ชาวบ้านซึ่งเดิมเป็นเพียงกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัยหรือเป็นเพียงผู้ให้ข้อมูลเท่านั้น กลายเป็นผู้ที่ทำการวิจัยเพื่อค้นหาวิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเอง สามารถสั่งสมและถ่ายทอดองค์ความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ดังกล่าวให้แก่ชุมชนอื่น หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่สนใจเข้ามาเรียนรู้ภายใต้การหนุนเสริมศูนย์เรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของชุมชนและมหาวิทยาลัย ทั้งนี้ศูนย์เรียนรู้ทั้งในระดับชุมชนและสถาบันการศึกษากลายเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่สำคัญในการสร้างและสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชนในการขับเคลื่อนสู่การเป็นชุมชนพึ่งตนเอง (Suvut Varavitpinit, 2017) ด้วยกระบวนการดังกล่าวส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถแก้ปัญหาดตนเองได้ด้วยกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น และพร้อมที่จะเป็นผู้ให้ความรู้กับชุมชนและหน่วยงานอื่นเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของชุมชน องค์กรภาคีเครือข่าย และสังคมอย่างยั่งยืน

กระบวนการหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นยังพิสูจน์ให้เห็นว่าชุมชนไม่สามารถขับเคลื่อนพลังไปได้อย่างโดดเดี่ยวตามลำพัง หากแต่การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในชุมชนและภาคีเครือข่ายจากภายนอกทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน รวมถึงภาคประชาสังคม ล้วนเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนพลังชุมชน

ร่วมกันเติมเต็มสิ่งที่ชุมชนขาดหรือต้องการ (Phannan, 2020) โดยมีการพัฒนาอย่างมีขั้นตอนและให้ความสำคัญกับกระบวนการระบุดจากข้างในก่อน กล่าวคือ ชุมชนต้องมีกระบวนการเรียนรู้และมีความพร้อมในการที่จะแก้ไขปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง หากชุมชนไม่มีศักยภาพพร้อมที่จะพัฒนา การนำโครงการวิจัยเข้าไปดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาจะไม่เกิดประโยชน์ นอกจากนี้การนำภาคีเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อสะท้อนมุมมองในการแก้ปัญหาที่หลากหลาย รอบด้าน ตั้งแต่ระยะต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ จะส่งผลให้การดำเนินโครงการวิจัยเกิดความเข้มแข็งต่อชุมชน และมีโอกาสในการดำเนินโครงการพัฒนาชุมชนในรูปแบบต่างๆ เพื่อต่อยอดและขยายผลไปยังชุมชนอื่น ๆ ภายใต้การสานต่อการทำงานจากภาคีเครือข่ายเพื่อให้ชุมชนพร้อมที่จะมีการสร้างความรู้ ทักษะ และความสามารถที่จะร่วมพัฒนาชุมชนของตนเองต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ควรส่งเสริมกระบวนการทำงานร่วมกันในการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ในชุมชนระหว่างชาวบ้าน หน่วยงานหนุนเสริมในพื้นที่ทั้งภาครัฐและเอกชน และสถาบันการศึกษา เพื่อให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้
2. ผู้บริหารสถาบันการศึกษาควรให้ความสำคัญในการหนุนเสริมการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ในสถาบันให้เป็นแหล่งเรียนรู้และต่อยอดขยายผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยจัดสถานที่ที่มีสัดส่วนชัดเจน เพื่อให้ชุมชน นักวิชาการ และบุคคลที่สนใจสามารถเข้าถึงได้โดยสะดวก รวมถึงมีการเผยแพร่องค์ความรู้ทั้งในพื้นที่ และผ่านระบบสืบค้นออนไลน์
3. หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง (Boundary Partners) โดยเฉพาะสำนักงานเขตควรเข้ามามีบทบาทในการสานต่อการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ร่วมกับชุมชน โดยกำหนดการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ของชุมชนในแผนพัฒนาชุมชนของสำนักงานเขต เพื่อให้การพัฒนาศูนย์เรียนรู้มีความต่อเนื่องและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

Orathai Liengjindathawon, Kingkarn Sumnuanyen, Uthai Unphim, Roongrasamee Boondao, Puncture Su-bhadol, & Nawinee Sutantangjai. (2016). Pattern of research management to support and enhance community based research of Ubon Ratchathani University [In Thai]. *Area Based Development Research Journal*, 8(4), 15–34.

- Phannan, P. (2020, November). Community Empowerment and the Urban Poor's Community Agricultural Garden Development. In *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science* (Vol. 576, No. 1, p. 012024). IOP Publishing.
- Phenprapha Pattaranukrom. (2017). Community based Research: Roles of Universities in Driving Sustainable Community Development [In Thai]. *Rompruek Journal*, 35(3), 138-156.
- Suvut Varavithpinit, Wannawee Boonkoun, & Narin Sungrugsa (2017). The Model Development of Phetchaburi city follows philosophy trend of the sufficient economy [In Thai]. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 10(2), 1657-1674.
- Vikorn Rakpuangchon. (2007). *Potentiality and system thinking development in executive potentiality* [In Thai]. Bangkok: Pimdee Printing.